

Rationaalisen lääkehoidon toimeenpano-ohjelman loppuraportissa käytetyt määritelmät

1) Lääkehuolto, lääkehoitoprosessi, hoitoketju sekä palveluketju

Lääkehuolto

Kokonaisuus, jolla varmistetaan, että saatavilla on tehokkaita, turvallisia ja kohtuuhintaisia lääkkeitä. Tähän kuuluvat lääkekehitys, lääketuotanto, lääkkeiden maahantuonti, lääkkeiden tukkujakelu, lääkkeiden vähittäisjakelu, lääkkeiden käytön ja lääkehuollon tutkimus, lääkekorvausjärjestelmä, lääkehuollon hallinto, velvoitevarastointi ja huoltovarmuus. Lääkehuolto kattaa sekä avo- että laitoshoidon. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011).

Lääkehoitoprosessi

Lääkehoitoprosessi on toimintaketju, johon kuuluvat lääkehoidon tarpeen arviointi, lääkkeen valinta ja määrääminen, lääkkeen toimittaminen, annostelu ja antaminen, potilaan osallistaminen lääkehoitoon, motivointi ja neuvonta, hoidon seurannan järjestäminen, tuloksen arviointi sekä tiedonkulun varmistaminen potilaalle ja tämän hoitoon osallistuville organisaatioille ja henkilöille. Asiakassuunnitelman päivittäminen lääkehoidon kokonaisuuden, tavoitteiden ja seurannan näkökulmasta sekä lääkitystiedon ajantasaistaminen ovat osa lääkehoitoprosessia. (muokattu Sosiaali- ja terveysministeriö 2011)

Hoitoketju

Organisaatiolähtöinen saman asiakkaan/potilaan tiettyyn oirekokonaisuuteen kohdistuva, sosiaali- ja terveydenhuollon rajat ylittävä, suunnitelmallinen ja yksilöllisesti toteutuva alueellisesti sovittu hoitoprosessien kokonaisuus. Perustuu organisaatioiden tekemiin sopimuksiin tietyn sairauden hoidon järjestämisestä (Norback ym. 2010, Nuutinen 2017).

Palveluketju

Toimintamalli, jossa asiakkaan sosiaali- ja terveydenhuollon ja muun sosiaaliturvan asiakokonaisuuteen liittyvät palvelutapahtumat yhdistyvät asiakaslähtöiseksi ja joustavaksi kokonaisuudeksi riippumatta siitä, mikä toiminnallinen yksikkö on palvelujen järjestäjä tai toteuttaja (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon saumattoman palveluketjun ja sosiaaliturvakortin kokeilusta (811/2000).

2) Potilasturvallisuus, lääketurvallisuus sekä lääkitysturvallisuus

Potilas- ja asiakasturvallisuus

Henkilön saamat palvelut, huolenpito ja vaikuttava hoito edistävät hänen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointiaan ja näistä aiheutuu mahdollisimman vähän haittaa. Sosiaali- ja terveydenhuollossa toimivien henkilöiden ja organisaatioiden periaatteet ja toiminnot, joiden tarkoituksena on varmistaa palvelujen, huolenpidon ja hoidon turvallisuus sekä suojata asiakkaita tai potilaita vahingoittumasta. Potilas- ja asiakasturvallisuus kattaa ehkäisevät, hoitavat ja korjaavat sekä kuntouttavat sosiaali- ja terveystalvet. Potilas ja asiakasturvallisuuteen kuuluvat sosiaali- ja terveydenhuollossa toimiva osaava henkilökunta, tilojen ja välineiden asianmukaisuus sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tuottamiseen liittyvän dokumentoinnin ja tiedonkulun turvallisuus (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017)

Läáketurvallisuus

Käsittää pääasiassa lääkkeeseen valmistena liittyvän turvallisuuden: lääkkeen farmakologisten ominaisuuksien ja vaikutusten tuntemisen ja arvioimisen, lääkkeen laadukkaan valmistusprosessin, sekä valmisteen pakkausmerkinnät ja valmisteeseen liittyvän informaation. Lääkkeen tehoa ja turvallisuutta arvioidaan myyntilupamenettelyn avulla. Haittavaikutusten selvittäminen jatkuu myös myyntiluvan myöntämisen jälkeen (ns. jälkivalvonta eli lääketurvatoiminta, pharmacovigilance) (Stakes ja Rohto 2006).

Lääkitysturvallisuus

Lääkkeiden käyttöön liittyvä turvallisuus, joka kattaa sosiaali- ja terveydenhuollossa toimivien yksilöiden ja organisaation periaatteet ja toiminnot, joiden tarkoituksena on varmistaa lääkehoidon turvallisuus sekä suojata potilasta vahingoittumasta. Lääkitysturvallisuus käsittää toimenpiteitä lääkkeiden käyttöön liittyvien haittatapahtumien ehkäisemiseksi, välttämiseksi ja korjaamiseksi (Stakes ja Rohto 2006).

3) Lääkeinformaatio, omahoito, lääkehoidon arviointi ja moniammatillinen yhteistyö

Lääkeinformaatio

Sellaista tietoa lääkkeistä ja lääkehoidoista, joka on saatavilla eri tietolähteistä joko kasvotusten, kirjallisesti tai sähköisten palveluiden (puhelin, internet, televisio ja radio) kautta. Lääkeinformaatiota tuottavat esimerkiksi viranomaiset, terveydenhuollon ammattilaiset, lääketeollisuus ja potilasjärjestöt. Lääkeinformaatioon sisältyy lääkevalmistamiseen ja lääkkeen käyttöön liittyvä informaatio sekä lääkeneuvonta (Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea 2012). Lääkeinformaation tarkoituksena on varmistaa lääkkeen oikea ja turvallinen käyttö.

Omahoito

Omahoito on potilaan itsensä toteuttamaa, ammattihenkilön kanssa yhdessä suunnittelemaa hoitoa, joka sopii parhaiten potilaan senhetkiseen tilanteeseen ja on näyttöön perustuvaa. Ammattihenkilön roolina on toimia valmentajana, joka räätälöi yhdessä potilaan kanssa potilaan elämäntilanteeseensa parhaiten sopivan hoidon. (Routasalo ja Pitkälä 2009)

Lääkehoidon arviointi

Rationaalisen lääkehoidon toimeenpano-ohjelmassa lääkehoidon arviointi -termiä käytetään yläkäsitteenä, joka sisältää eritasoiset arviointitoimenpiteet (lääkityksen tarkistus, lääkehoidon arviointi, lääkehoidon kokonaisarviointi). Nämä on määritelty erikseen kansallisessa suosituksessa moniammatillisuudesta ikäihmisten lääkkeiden järkevän käytön edistämiseksi. (Kumpusalo-Vauhkonen ym. 2016)

Moniammatillinen yhteistyö

Sosiaali- ja terveysalan asiakaslähtöistä, tiimityöskentelyyn perustuvaa ja yhteisöllistä asiantuntijatyötä (Isoherranen 2012). Potilas on keskiössä ja hänen ympärillään olevat sosiaali- ja terveydenhuoltoalan eri ammattilaiset yhdistävät osaamisensa potilaan hoidon onnistumiseksi (Kumpusalo-Vauhkonen ym. 2016).

4) Kansallinen terveydenhuollon palveluvalikoima sekä Kustannus- ja vaikuttavuus -mittaristo

Kansallinen terveydenhuollon palveluvalikoima

Terveydenhuollon palveluvalikoima tarkoittaa julkisin varoin rahoitettuja terveydenhuollon palveluita. Palveluvalikoimaa sovelletaan sekä julkiseen terveydenhuoltoon että yksityiseen terveydenhuoltoon, josta saa Kela-korvausta. (Terveydenhuollon palveluvalikoimaneuvosto PALKO 2017).

Kustannus- ja vaikuttavuus (Kuva) -mittaristo

Valtakunnallinen mittaristo sote-uudistuksen keskeisten tavoitteiden varmistamiseksi ja toteutumisen seuraamiseksi. Kuva-mittaristoa voidaan käyttää kansallisessa ohjauksessa, palveluiden järjestämisessä ja tuotannossa, järjestäjien ja tuottajien vertailussa sekä valvonnassa. (Vaikuttavuus- ja kustannustietoryhmä 2017)

5) Sähköinen päätöksenteontukijärjestelmä, asiakassuunnitelma sekä valtakunnallinen lääkityslista

Sähköinen päätöksenteontukijärjestelmä

Tietokonesovellus, joka on kehitetty tukemaan monimutkaista päätöksentekoa ja ongelmanratkaisua. Päätöksenteontukijärjestelmällä ei ole tavoitteena korvata inhimillistä päätöksentekoa, vaan täydentää ja tukea sitä teknologisia ratkaisuja. (Miettinen 2006). Terveydenhuollon päätöksenteontukijärjestelmät yhdistävät sähköisen potilaskertomuksen potilaskohtaiset tiedot lääketieteelliseen tietoon, esimerkiksi lääkkeiden yhteisvaikutus-, vasta-aihe ja indikaatitietoihin sekä hoitosuosituksiin.

Asiakassuunnitelma

Hallituksen esityksen eduskunnalle laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (16/2018 vp) mukaan asiakassuunnitelmalla tarkoitetaan potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992), 4 a §:n mukaista suunnitelmaa tutkimuksesta, hoidosta tai lääkinnällisestä kuntoutuksesta, sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000), 7 §:n mukaista palvelu- ja hoitosuunnitelmaa, sosiaalihuoltolain 39 §:n mukaista asiakassuunnitelmaa, vanhuspalvelulain 16 §:n mukaista palvelusuunnitelmaa, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987), 3 a §:n 2 momentin mukaista palvelusuunnitelmaa sekä lastensuojelulain (417/2007) 30 §:n mukaista asiakassuunnitelmaa.

Valtakunnallinen Lääkityslista (Kanta)

Valtakunnallinen Lääkityslista on Kanta-palvelusta löytyvä lista lääkkeen käyttäjän yhdellä ajanhetkellä käytössä olevista lääkkeistä. Yksi ja yhtenäinen valtakunnallinen Lääkityslista päivittyy Reseptikeskukseen tallennetuista rakenteisista lääkemerkinnöistä ja näkyy samanlaisena kaikille potilaan hoitoon osallistuville tahoille ja potilaalle itselleen Omakannan kautta. Reseptikeskuksessa lääkityslistan perustana ovat sähköisten reseptien tiedot. Vuonna 2017

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos toteutti lääkitysmäärittelyjä valtakunnallisen Lääkityslistan aikaansaamiseksi. Se otetaan käyttöön vuonna 2020. (THL 2017)

6) Palveluyksikkö, palvelun järjestäjä, palvelun tuottaja sekä valinnanvapaus

Palveluyksikkö

Palveluyksikkö on hallinnollinen kokonaisuus, jossa tuotetaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Palveluyksiköllä voi olla useita toimipisteitä. (Maakunta- ja alueuudistus 2017)

Palvelun järjestäjä

Maakunnan järjestämisvastuulla on sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen, kehittäminen, ohjaus ja valvonta. (HE 15/2017 vp).

Palvelun tuottaja

Maakunnan liikelaitos sekä osakeyhtiö tai muu yhtiö, yhteisö, yhdistys, osuuskunta, säätiö tai itsenäinen ammatinharjoittaja, joka tuottaa maakunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja (HE 15/2017 vp). Palveluntuottaja tuottaa julkisesti rahoitetut lakisääteiset sosiaali- ja terveyspalvelut. (Maakunta- ja alueuudistus 2017)

Valinnanvapaus

Sosiaali- ja terveyspalveluissa valinnanvapaudella tarkoitetaan asiakkaan mahdollisuutta valita mistä ja keneltä saa maakunnan järjestämisvastuulle kuuluvia sosiaali- ja terveyspalveluja. Asiakkaan valinnanvapaus toteutuu eri tavoin sen perustella millaisesta palvelusta on kyse. (Maakunta- ja alueuudistus 2017, HE 15/2017 vp)

7) Vaikuttavuus ja kustannusvaikuttavuus

Vaikuttavuus

Hoidolla aikaan saatu vaikutus väestötasolla, normaaliolosuhteissa valikoimattomassa potilasjoukossa. Vastataan kysymykseen: toimiiko hoito käytännössä? (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011)

Kustannusvaikuttavuus (=tehokkuus)

Hoidon vaikuttavuuden ja sen antamiseen käytettyjen voimavarojen (kustannusten) suhde. Vastataan kysymykseen: kannattaako hoito? (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011)

Lähteet

Hallituksen esitys eduskunnalle maakuntien perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi (15/2017 vp)

Inkinen R, Volmanen P, Hakoinen S. Turvallinen lääkehoito. Opas lääkehoitosuunnitelman tekemiseen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Ohjaus 14:2015

Isoherranen K. Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. (Väitöskirja). Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2012:8. Helsingin yliopisto

Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea. Tiedolla järkevään lääkkeiden käyttöön. Lääkeinformaatio toiminnan nykytila ja strategia vuoteen 2020. Fimea kehittää, arvioi ja informoi julkaisusarja 1/2012.

Kumpusalo-Vauhkonen A, Järvensivu T, Mäntylä A. Moniammatillisuus ikäihmisten lääkkeiden järkevän käytön edistämiseksi. kansallinen selvitys ja suositukset. Fimea kehittää, arvioi ja informoi julkaisusarja 8/2016.

Maakunta- ja alueuudistus: Sote-sanasto. Haettu internetistä 30.11.2017: <http://alueuudistus.fi/sotesanasto>

Maakunta- ja sote-uudistus: Sote-tietopaketti – työkalu maakunnille tietojohdantamiseen. Haettu internetistä 30.11.2017:

Miettinen M. Päätöksenteon tukijärjestelmä terveydenhuollon tietojärjestelmäkontekstissa. tietojärjestelmätieteen kandidaattitutkielma 21.12.2006. Jyväskylän yliopisto, Tietojenkäsittelytieteiden laitos. Jyväskylä 2006.

Norback I, Salo M, Holmberg-Marttila D, ym. Kehittämistyössä tarvitaan täsmällisiä termejä. Suomen Lääkärilehti 2010;65:1549–51

Nuutinen M. Sote-uudistus haastaa hoitoketjut. Duodecim 2017;133:1283–90

Routasalo P, Pitkälä K. Omahoidon tukeminen. Opas terveydenhuollon ammattihenkilölle. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2009

Sitra ja Sosiaali- ja terveysministeriö. Sote-tietopakettien käsikirja. Versio 2.0. 13.9.2017. Haettu internetistä 30.11.2017: https://media.sitra.fi/2017/09/12224710/20170910_Tietopakettien-k%C3%A4sikirja.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. Lääkepolitiikka 2020. Kohti tehokasta, turvallista, tarkoituksenmukaista ja taloudellista lääkkeiden käyttöä. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011:2.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Valtioneuvoston periaatepäätös. Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia 2017–2021. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:9

Stakes ja Lääkehoidon kehittämiskeskus Rohto. Potilas- ja lääkehoidon turvallisuussanasto. Stakesin työpapereita 28/2006.

Terveydenhuollon palveluvalikoimaneuvosto PALKO. Mikä on terveydenhuollon palveluvalikoima? Haettu internetistä 29.11.2017: <http://palveluvalikoima.fi/mika-on-palveluvalikoima>

THL. Lääkitysmäärittelyt. Haettu internetistä 30.11.2017: <https://www.thl.fi/fi/web/tiedonhallinta-sosiaali-ja-terveysalalla/ajankohtaista/lausuttavat-materiaalit/laakitysmäärityt>

Vaikuttavuus- ja kustannustietoryhmän väliraportti sote-projektiryhmälle. Tammikuu 2017. Haettu 30.11.2017 internetistä: <http://alueuudistus.fi/documents/1477425/3314862/Vaikuttavuus-+ja+kustannustietoryhm%C3%A4n+v%C3%A4liraportti+sote-projektiryhmalle+%28tammikuu+2017%29.pdf/42e3fdd4-490f-4faa-b091-af30e6835b79>